

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümleri Kapsamında

Anonim Şirketlerde Azınlığa Tanınmış Olan Haklar

*Yrd. Doç. Dr. Seda Ş. GÜNGÖR**

GİRİŞ

Şirketlerde sermaye, pay ve oy çoğunluğunu elinde bulunduran pay sahiplerinin şirket çıkarları yerine kendi çıkarlarını ön planda tutma eğilimi sık karşılaşılan bir durumdur¹.

Anonim şirketlerde genel kurul, şirketlerin yönetimine ilişkin kararların alındığı en önemli organdır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK.) hükümleri uyarınca, anonim şirket genel kurulunda,sadece kanunda ve esas sözleşmede açıkça öngörülmüş bulunan hâllerde,şirketin işleyişine ilişkin kararlar alınır (TTK. 408/1).Genel kurulda karar alınabilmesi için getirilen yetersayılara ilişkin düzenlemeler, oybirliği ya da ağırlaştırılmış toplantı ve karar yetersayıları olmak üzere getirilen istisnai hükümler (TTK. 421/2, 3) dışında düşük toplantı yetersayıları ve mevcut oyların çoğunluğu şeklindedir.

Genel kurullarda kararlar, sermaye payının itibari değeri esas alınmak suretiyle oy kullanılarak (TTK. 434/1) alınır.“Kararların etkisi” kenar başlıklı TTK. 423 hükmü gereğince anonim şirketlerin genel kurullarında alınan kararlar, geçerli olarak alındıkları sürece, toplantıya katılıp katılmadığına bakılmaksızın, olumsuz oy verip bu hususu tutanağa geçirmiş olsa bile bütün pay sahipleri açısından geçerli olur ve onlar üzerinde de etkisini gösterirler.

Doktrinde anonim şirketlerin yönetimi açısından“çoğunluk ilkesi”nin²geçerli olduğu ifade edilmektedir. Genel kurul kararları açısından çoğunluk ilkesinin geçerliliği anonim şirketlerin pay sahiplerinin sayısal olarak çok olduğu durumlarda hızlı ve kolay karar alınması açısından işlevsel olsa da özellikle pay çoğunluğuna sahip olanların kendi çıkarları doğrultusunda karar alma ve kendi çıkarlarını ön plana çıkarma ihtimali karşısında küçük oranda pay sahiplerinin haklarının korunması açısından sakıncalar yaratabilecek bir durumdur.

* Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹Erdoğan MOROĞLU, Makaleler, İstanbul 2010, s. 93.

²POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU, Ortaklıklar Hukuku I, İstanbul 2014, (Ortaklıklar), N. 465; Hasan PULAŞLI, Şirketler Hukuku, Genel Esaslar, Ankara 2013, s. 261; Sami KARAHAN (Edit.), Şirketler Hukuku, Konya 2012, s. 341; MehmetHELVACI, “Anonim Ortaklıkta Ticaret Hukukundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof.Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul 1998, s. 297.

Türk Ticaret Kanununda hâkim oranda paya sahip ortakların, çoğunluk ilkesine dayanarak kendi çıkarlarını azınlık durumunda olan pay sahiplerine karşı dayatmalarını engellemek amacıyla azınlık hakları olarak adlandırılan koruma hükümleri getirilmiştir. Bu hükümlerin konuluş amacı, çoğunluğun gücünü sınırlandırarak azınlığı korumak ve şirket yönetiminde azınlığın etkisini arttırmaktır. Böylece şirketin yönetiminde denge sağlanmış olacak ve hem mevcut hem de müstakbel pay sahipleri çoğunluk ilkesinin getirmiş olduğu sakıncalardan korunabilecektir.

I. Kullanılış Şekli Açısından Anonim Şirketlerde Hak Grupları

Doktrinde³, anonim şirketlerde pay sahiplerinin hakları,TTK. hükümlerinden (TTK. 418, 421, 423, 452) yola çıkılarak yapılan ayırım sonucu, çoğunluk, azınlık, bireysel, müktesep ve vazgeçilmez haklar olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

A. Çoğunluk Hakları

TTK.'nun 418. maddesi hükmü gereğince anonim şirketlerde genel kurullar, TTK.'nda veya esas sözleşmede, aksine daha ağır nisap öngörölmüş bulunanhâller hariç, sermayenin en az dörtte birini karşılayan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin varlığıyla toplanır. Bu nisabıntoplantı süresince korunması şarttır. İlk toplantıda anılan nisaba ulaşamadığı takdirde, ikinci toplantının yapılabilmesi için nisap aranmaz ve toplantılarda kararlar toplantıda hazır bulunan oyların çoğunluğu ile verilir.

Çoğunluk hakları, yukarıda yer alan hükmün sonucu olarak genel kurula katılarak oy kullanılması ve bu suretle kararların oluşturularak şirketin işleyişine ilişkin kararların alınması şeklinde karşımıza çıkar. **BAHTİYAR** tarafından ifade edildiği üzere genel kurul, en yetkili karar organı olarak karşımıza çıksa bile çoğunluğun yetkileri sınırsız değildir⁴.

B. Azınlık Hakları

Doktrinde “azınlık” olarak adlandırılan belirli oranda paya sahip pay sahibi grubu TTK.'nda “azlık” olarak ifade edilmiştir. TTK.'na göre azınlık anonim şirketlerde sermayenin %10'u olarak belirlenmiştir. Azınlık haklarını bireysel haklardan ayıran ve söz konusu hakkın kullanılmasını zorlaştıran husus Kanunda belirlenen orandır⁵. Azınlığa tanınan bir hak

³Mehmet BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul 2014, s. 282 vd.

⁴BAHTİYAR, s. 282.

⁵Fatih BİLGİLİ, Ertan DEMİRKAPI, Şirketler Hukuku Dersleri, Bursa 2013, s. 302.

kullanılırken pay sahiplerinin söz konusu miktarda paya birlikte mi yoksa tek başlarında mı sahip oldukları önem taşımaz, önemli olan söz konusu miktarın varlığıdır⁶.

1. Hukuki Niteliği ve Tanımı

Azınlık haklarının hukuki niteliği açısından olumlu- olumsuz azınlık hakkı ayırımında göre farklı tespitler yapılmıştır. Doktrinde olumlu azınlık hakları olarak ifade edilen haklar talep hakkı niteliği taşımaktadırlar⁷. Azınlığa tanınan bu haklar başka bir asıl hakka bağlı olmayıp tek başlarına anlam ifade etmektedirler⁸. Bu tür haklarda talebin reddedilmesi durumunda hak dava yolu ile kullanılabilir. Azınlık, haklarının ihlali durumundamahkemeye başvurarak talepte bulunmak suretiyle hakkının yerine getirilmesini sağlayabilecektir (TTK. 555, 438, 411, 412, 420).

Doktrinde olumsuz azınlık hakkı olarak nitelenen ve azınlığa, kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, denetçilerin, şirketin kuruluşundan ve sermaye artırımından doğan sorumluluklarına ilişkin sulh ve ibralarını engelleme hakkı sağlayan(TTK. 559) azınlık hakkı ise hak sahibinin tek taraflı irade beyanı ile hakkı kullanarak istediği sonucu meydana getirebilmesinden dolayı “düzenleme haklarının” alt grubu olan “ yönetim temsil hakkı” niteliği taşımaktadır⁹.

Doktrinde azınlık haklarına ilişkin verilen tanımlar şu şekildedir:

POROY, “azlık haklarını” ortaklık sermayesinin onda birini temsil eden ortaklara tanınmış haklar olarak tanımladıktan sonra onda bire sahip olan ortakların sayısının önem taşımadığını, tek ortağın bile bu haklardan faydalanabileceğini belirtmiştir¹⁰.

SUMER'e göre “.....Azınlık hakları, Anonim ortaklıklarda esas sermayenin belirli bir oranını temsil eden pay sahiplerini, çoğunluk gücüne karşı koruma amacıyla hukuk düzenince tanınan haklardır ”¹¹.

⁶**Tuğrul ANSAY**, Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982, s. 255. Yarg. konuyla ilgili kararında şu şekilde görüş beyan etmiştir: “....Ortaklık sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olmak azınlık hakkını doğurur. Bu hak bir kişide toplanacağı gibi birden çok paydaşın birlikte hareket etmesi halinde de oluşur” 11. HD. T. 25.11.1978, E. 1978/4856.

⁷**HELVACI**, s. 307.

⁸**Ali DURAL**, “Anonim Şirkette Olumsuz Azınlık Haklarının Düzenlenmesi”, Prof.Dr. Ünal Tekinalp'e Armağan, İstanbul 2003, s. 184.

⁹**HELVACI**, s. 304.

¹⁰**POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU**, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2009, N. 753.

¹¹**Ayşe SUMER**, Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenlerle Feshi, İstanbul 1991, s. 12.

HELVACI, azınlık hakları için şu tanımı vermiştir: “.....Azınlık hakları, azınlığın tek yanlı irade açıklamaları ile ve kural olarak yönetildiği organın onayına bağlı bulunmadan kullanılan, hakkın kötüye kullanılması denetimine tabi olan talep haklarıdır... ”¹².

2. Azınlık Haklarını Düzenleyen Sözleşme Hükümleri

Anonim şirketlerde azınlıkta kalan pay sahiplerinin oy çoğunluğunu elinde tutan egemen pay sahiplerine karşı korunması için Kanun azınlık hakları olarak adlandırılan düzenlemeler getirmiş olmakla birlikte anasözleşmede dayanağı gösterilerek sözleşme özgürlüğü çerçevesinde azınlık hakkı da ihdas edilebilir¹³.

Azınlık hakları TTK.’nda yukarıda ifade edildiği üzere sermayenin onda biri olarak belirlenmiş olmakla birlikte belirlenen bu oranların ana sözleşme ile değiştirilmesi ya da yeni azınlık hakkı yaratılması hususlarında Kanunda açıklık bulunmamaktadır.

Doktrinde, Kanunda yer alan oranın arttırılamayacağı kabul edilmekle birlikte azaltılıp azaltılamayacağı hususunda görüş birliği yoktur. **HELVACI**’ya göre anasözleşmeyle yeni azınlık hakları tanınması yanında tanınmış olan azınlık haklarının oranında da değişiklik yapılması mümkündür.

BAHTİYAR da aynı görüşte olup anasözleşme ile yeni azınlık hakkı yaratmanın ve oranların anasözleşmeye konulacak bir hüküm ile tek taraflı olarak değiştirilmesinin mümkün olduğunu ancak Kanunun öngördüğü oranların azınlığın korunması için öngörölmüş asgari sınırlar olması sebebiyle söz konusu oranların arttırılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir¹⁴.

BİLGİLİ/DEMİRKAPI ise TTK. 340 hükmüne dayanılarak anasözleşme ile azınlık oranında değişiklik yapılmasının ancak TTK. 411 hükmü doğrultusunda yapılabileceğini; diğer azınlık hakları bakımından bu oranın arttırma ya da azaltma yönünde değiştirilmesinin mümkün olmayacağını ifade etmişlerdir¹⁵.

3. Olumlu- Olumsuz Azınlık Hakkı Ayrımı

Azınlık haklarına ilişkin Kanunda yer alan düzenlemeler incelendiğinde söz konusu hakların çeşitli sınıflara ayrılabilceği belirlenmektedir. Bazı azınlık hakları sadece genel

¹²**HELVACI**, teknik olarak olumsuz azınlık haklarının, azınlığın korumasına hizmet etmekle birlikte, kullanılmakla sonuç doğurdukları için gerçek anlamda azınlık hakkı olmadıkları görüşündedir, s. 308, 309; aynı görüş için bkz.**DURAL**, s. 191.**DURAL**, TTK.’nun 559 ve 421. maddelerinde yer alan ve Doktrinde olumsuz azınlık hakkı olarak nitelendirilen düzenlemeleri “engelleyci azınlık” olarak nitelendirmiştir.

¹³**MOROĞLU**, s. 99.

¹⁴**BAHTİYAR**, s. 286.

¹⁵**BAHTİYAR**, s. 286, dn. 442’den naklen.

kurulda kullanılabilir (TTK. 555, 438, 420). Bazı hakların ise genel kurul dışında ve sadece mahkeme yoluyla kullanılabilmesi mümkündür (TTK. 411, 412).

Kullanım açısından yapılan bu ayırım dışında Kanunda böyle bir ayırım yer almamasına rağmen Doktrinde azınlık hakları olumlu ve olumsuz azınlık hakları olmak üzere ikili bir ayırma tabi tutulmaktadır. Olumlu azınlık haklarında, azınlığın Kanunun kendisine hak tanıdığı hususlarda somut bir talepte bulunması söz konusu olup olumsuz azınlık hakları ise azınlığın menfi oy kullanarak kararların oluşmasını engellediği haller olarak karşımıza çıkarlar¹⁶. Olumlu azınlık hakları çoğunluğun iradesine üstün gelerek, bu iradeye aykırı olarak ortaklığın görüşü ve iradesi olarak azınlık iradesinin belirlenmesi sonucunu doğuran haklardır; Olumsuz azınlık hakları ise genel kurulda bir karar tasarısı lehine mutlak çoğunluğun sağlanmasına rağmen, azınlığa aleyhte oy vererek karar alınmasına engel olma imkânı veren haklardır¹⁷.

C. Bireysel, Müktesep, Vazgeçilmez Haklar

Bireysel haklar her pay sahibinin tek başına kullanabileceği genel kurula katılma, oy kullanma, sorumluluk, iptal davaları açma gibi bireysel nitelikte olan hakları ifade etmektedir¹⁸. Azınlık haklarından farklı olarak bireysel hakların kullanılabilmesi için şirkette belli bir oranda paya sahip olma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Kanuni müktesep hak, değiştirilmesinde veya kaldırılmasında her pay sahibine veto hakkı tanınmış bulunan ve bu sebepten dolayı her değişiklik için pay sahiplerinin tümünün oybirliğinin aranacağı haklardır¹⁹. Vazgeçilmez haklar anasözleşmeyle yaratılamayan²⁰, pay sahibinin iradesinin rol oynamadığı anonim şirketlerin nitelikleri ve yapılarını simgeleyen ilkelerin hak olarak somutlaştığı, pay sahibinin hiçbir şekilde feragat edemeyecekleri haklardır²¹.

II. TTK.'nunda Düzenlenmiş Olumsuz Azınlık Hakları

A. Ağırlaştırılmış Yetersayı Halleri

¹⁶POROY (Tekinalp/Çamoğlu),N. 754, 756.

¹⁷DURAL, s. 180, dn. 5 (Oğuz İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, İstanbul, s. 309'dan naklen).

¹⁸BAHTİYAR, s. 287.

¹⁹TEKİNALP (Poroy/Çamoğlu), Ortaklıklar. N. 868.

²⁰Ünal TEKİNALP, Yeni Anonim ve Limited Ortaklıklar Hukuku İle Tek Kişi Ortaklığın Esasları, İstanbul 2012, s. 197.

²¹TEKİNALP (Poroy/Çamoğlu), Ortaklıklar. N. 870e.

Genel kurullar, bu Kanunda veya esas sözleşmede, aksine daha ağır nisap öngörölmüş bulunan hâller hariç, sermayenin en az dörtte birini karşılayan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin varlığıyla toplanır. Bu nisabın toplantı süresince korunması şart olup ilk toplantıda anılan nisaba ulaşamadığı takdirde, ikinci toplantının yapılabilmesi için nisap aranmaz. Kararlar toplantıda hazır bulunan oyların çoğunluğu ile verilir (TTK. 418).TTK.'nunda toplantı ve karar yetersayılarına ilişkin genel düzenleme bu şekilde olmakla birlikte genel kurullarda bazı kararların alınabilmesi ağırlaştırılmış yetersayılar ya da oybirliği gereken düzenlemeler mevcuttur.

TTK.'nun 421. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereğince Kanunda veya esas sözleşmede aksine hüküm bulunmadığı takdirde, esas sözleşmeyi değiştiren kararlar, şirket sermayesinin en az yarısının temsil edildiği genel kurulda, toplantıda mevcut bulunan oyların çoğunluğu ile alınır. İlk toplantıda öngörülen toplantı nisabı elde edilemediği takdirde, en geç bir ay içinde ikinci bir toplantı yapılabilir. İkinci toplantı için toplantı nisabı, şirket sermayesinin en az üçte birinin toplantıda temsil edilmesidir. Bu fıkroda öngörülen nisapları düşüren veya nispi çoğunluğu öngören esas sözleşme hükümleri geçersizdir.

Bilanço zararlarının kapatılması için yükümlülük ve ikincil yükümlülük koyan kararlar, şirketin merkezinin yurt dışına taşınmasına ilişkin esas sözleşme değişikliği kararları, sermayenin tümünü oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin oybirliğiyle alınır (TTK. 421, 2, a,b).Şirketin işletme konusunun tamamen değiştirilmesi, imtiyazlı pay oluşturulması, nama yazılı payların devrinin sınırlandırılmasına ilişkin esas sözleşme değişikliği kararları ise sermayenin en az yüzde yetmiş beşini oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oylarıyla alınır(TTK. 421, 3, a,b,c). Kanunda öngörülen nisaplara ilk toplantıda ulaşamadığı takdirde izleyen toplantılarda da aynı nisap aranır (TTK. 421, 3).

SUMER, azınlığın genel kurul toplantısına katılmayarak ya da olumsuz veya çekimser oy kullanarak karar alınmasına engel olabilmesi imkânı verdiği için ağırlaştırılmış toplantı ve karar yetersayılarını olumsuz azınlık hakkı olarak ifade etmektedir²².

DURAL ise ağırlaştırılmış yetersayıların azınlığı koruma amacıyla sevk edilmediğini, Kanun koyucunun amacının şirketin yönetimiyle ilgili olarak önemli kararların alınmasında çok sayıda pay sahibinin katılımını sağlamanın amaçlandığını, ayrıca çoğunluğun da toplantıya katılmayarak ya da olumsuz oy kullanarak kararın alınmasına engel olabileceğini ve açıklanan bu sebeplerle ağırlaştırılmış yetersayılarının öngörüldüğü durumlarda talep hakkının da

²²SUMER, s. 19.

bulunmaması sebebiyle teknik anlamda azınlık hakkının varlığından bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir²³.

B. Sulh ve İbraya Engel Olma Hakkı

TTK.'nın 559. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereğince kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, denetçilerin, şirketin kuruluşundan ve sermayeartırımından doğan sorumlulukları (TTK. 549, 550, 551), şirketin tescili tarihinden itibaren dört yıl geçmedikçe sulh ve ibra yoluyla kaldırılamaz. Bu sürenin geçmesinden sonra da sulh ve ibra ancak genel kurulun onayıyla geçerlilik kazanır. Bununla beraber, esassermayenin onda birini, halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden pay sahipleri sulh ve ibranın onaylanmasına karşıyeler, sulh ve ibra genel kurulca onaylanmaz.

Yukarıda yer alan düzenleme uyarınca azınlık, hakkını genel kurula katılıp olumsuz oy vererek kullanmakta ve bu suretle sulh ve ibrayı engellemektedir. Doktrinde TTK. 559. maddede olumsuz bir azınlık hakkının düzenlendiği ifade edilmektedir²⁴.

HELVACI ise söz konusu düzenlemenin azınlığı çoğunluk karşısında korumak amacı ile sevk edildiğini ifade etmekle birlikte, düzenlemenin azınlık haklarının ortak özelliği olan talep hakkı niteliğinde olmaması sebebiyle teknik anlamda bir azınlık hakkı olarak nitelendirmemektedir²⁵.

DURAL, bu konuda farklı bir görüş ileri sürerek ise azınlığın olumsuz oy kullanmak suretiyle sulh ve ibra kararının oluşması için gerekli olan yetersayının oluşmasını engellediğini ve bu sebeple söz konusu düzenlemenin teknik anlamda azınlık haklarına ilişkin bir düzenleme olmayıp yetersayılara ilişkin bir düzenleme olduğunu ifade etmiştir²⁶.

III. TTK.'nunda Düzenlenmiş Olumlu Azınlık Hakları

A. Yönetim Kurulunda Temsil Edilme Hakkı

TTK.'nın "Belirli grupların yönetim kurulunda temsil edilmesi" kenar başlıklı 360. maddesi hükmüne göre anasözleşmede öngörülme şartı ile belirli pay gruplarına, özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine ve azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınabilir. Bu amaçla, yönetim kurulu üyelerinin, belirli bir grup oluşturan pay sahipleri, belirli pay grupları ve azlık arasından seçileceği esas sözleşmede

²³**DURAL**, s. 189.

²⁴**SUMER**, s. 22;

²⁵**HELVACI**, s. 299, dn. 7.

²⁶**DURAL**, s. 187, dn. 27.

öngörülebileceğigibi, esas sözleşmede yönetim kurulu üyeliği için aday önerme hakkı da tanınabilir. Genel kurul tarafından yönetim kuruluüyeliğine önerilen adayın veya hakkın tanındığı gruba ve azlığa mensup adayın haklı bir sebep bulunmadığı takdirde üyeseçilmesi zorunludur. Bu şekilde tanınacak temsil edilme hakkı, halka açık anonim şirketlerde yönetim kurulu üye sayısınıyarısını aşamaz.

Söz konusu düzenleme eski Kanunda yer almayan bir düzenleme olup belirli pay ve pay sahibi gruplarına ve azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınmasını düzenlemektedir. Azlık ancak anasözleşmede yer alması koşuluyla bu hakkı elde edebilir²⁷.

PULAŞLI, TTK. 360/1de yer alan “azınlığın” TTK.’nunda belirli hakların kullanılması açısından tanımlanan azınlık olmadığını ve azınlığın belirlenebilmesi için yönetim kurulunda temsile ilişkin “azınlık” tanımının anasözleşmede yapılması gerekliliğini vurgulanmıştır²⁸.

B. Genel Kurulu Toplantıya Davet ve Gündeme Madde Ekletme Hakkı

Sermayenin en az onda birini, halka açık şirketlerde yirmide birini oluşturan pay sahipleri, yönetimkurulundan, yazılı olarak gerektirici sebepleri ve gündemi belirterek, genel kurulu toplantıya çağırmasını veya genel kurulzaten toplanacak ise, karara bağlanmasını istedikleri konuları gündeme koymasını isteyebilirler. Esas sözleşmeyle, çağrılı hakkı daha az sayıda paya sahip pay sahiplerine tanınabilir.

²⁷Maddeye ilişkin gerekçe şu şekildedir: “.....Bu madde, yönetim kurulunda temsil edilme hakkını hem pay sahibi gruplarına hem azlığa hem de pay gruplarına tanımıştır. Kârda, oyda, tasfiye payında veya diğer herhangi bir malvarlığı hakkında imtiyazlı olan bir pay grubuna yönetim kurulunda temsil hakkı tanınabilir. Söz konusu hak, imtiyaz gibi her paya değil, belirli pay sahipleri grupları ile belirli pay gruplarına ve azlığa bir bütün olarak tanınmaktadır. Böylelikle bu hükümde 478 inci maddeye bir istisna getirilmiştir. Bu istisna tarihi sebeplere dayanmaktadır. Çünkü 6762 sayılı Kanunda bu tür bir istisnaya yer verilmiş olmamasına rağmen Yargıtayın otuz yılı aşkın süreden beri uygulanan yerleşik içtihadı “grup imtiyazı”nın tanınması yönündedir. Teori ile bağdaştırılması güç olan bu istisna, ilkesel kararlar ve öğreti ile kendini kabul ettiren bir hukuk haline gelmiştir. Bu yolla oluşan hukuka gerekli önemin verilmesi ve bu hukukun tanınması hukuk biliminin kabul ettiği bir olgudur. Aksi yönde bir değişiklik, uygulamada büyük güçlükler yaratabilir ve tanınacak uyarılama olanak ve süreleri amacın elde edilmesine yetmeyebilirdi. Bu sebeple ikinci fıkra öngörülerek Yargıtay kararlarında yer alan ilke kanunlaştırılmıştır. Tasarının bu hükmüyle belirli pay grupları yanında pay sahibi gruplarına ve azlığa da bu olanağın tanınması hukukumuzda bir açılımdır. Bu açılım öğreti ve yargı kararlarında netlik kazanırken, pay ve pay sahibi grupları ile azlık temsilcisinin niteliğinin ortaya konulması da önemli bir sorun oluşturacaktır. Böylece bugüne kadar öğretilde tartışılmamış olan temsilcinin niteliği de ele alınacaktır. Bu hükmün uygulanabilmesi için hem azlığın hem de belirli pay sahipleri gruplarının belirlenebilir ve tanınabilir bir şekilde tanımlanması, yani bir anlamda diğer pay sahiplerinden ayrılabilir olmaları gerekmektedir. Belirli pay sahipleri grupları, meslekler ve işletme konuları gibi ölçütlerle kolaylıkla belirlenebilirler. Önemli olan, azlığın belirlenebilir olmasıdır. Bunun için, somut olayın özelliklerinin ortaya çıkarabileceği istisnalar bir yana, yüzdelerin anılması yeterli olmayabilir. Bunun yerine pay senedi numaraları ve sayıları ayırt edilebilirlik yönünden daha iyi bir ölçüttür. Azlığın iyi tanımlanmaması imtiyazların korunmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasını güçleştirebilir. Pay sahibi grupları arasında yan sanayi mensupları, bayiler vs. yer alabilir. Temsil edilme hakkı, bazı kurul üyelerinin belirli pay sahibi grupları arasından seçilmeleri veya bağlayıcı aday önerme hakkı tanınması şeklinde de öngörülebilir.....”Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri, s. 100.

²⁸**PULAŞLI**, s. 400.

Gündeme madde konulması istemi, çağrı ilanının Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlanmasına ilişkin ilan ücretinin yatırılması tarihinden önce yönetim kuruluna ulaşmış olmalıdır. Çağrı ve gündeme madde konulması istemi noter aracılığıyla yapılır. Yönetim kurulu çağrıyı kabul ettiği takdirde, genel kurul en geç kırkbeş gün içinde yapılacak şekilde toplantıya çağrılır; aksi hâlde azınlık tarafından yapılır.

Azınlığın çağrı veya gündeme madde konulmasına ilişkin isteminin yönetim kurulutarafından reddedilmesi ya da isteme yedi iş günü içinde olumlu cevap verilmemesi halinde azınlık şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine başvurarak genel kurulun toplantıya çağrılmasına karar verilmesini isteyebilecektir (TTK. 411, 1)²⁹. Asliye Ticaret Mahkemesi toplantı yapılmasına karar verirse, gündemi düzenlemek ve Kanun hükümleri uyarınca çağrıyı yapmak üzere bir kayyimatayacak ve kararında kayyımın, görevlerini ve toplantı için gerekli belgeleri hazırlamaya ilişkin yetkilerini gösterecektir (TTK. 411).

C. Finansal Tabloların Görüşülmesinin Ertelenmesini İsteme Hakkı

TTK.'nun 420. maddesinin 1. fıkrasına göre finansal tabloların müzakeresi ve buna bağlı konular, sermayenin onda birine, halka açık şirketlerde yirmide birine sahip pay sahiplerinin istemi üzerine, genel kurulun bir karar almasına gerek olmaksızın, toplantı başkanının kararıyla bir ay sonraya bırakılır. Erteleme, TTK.'nun 414. maddesinin 1. fıkrasında öngörüldüğü şekilde pay sahiplerine ilanla bildirilir ve internet sitesinde yayımlanır. İzleyen toplantı için genel kurul, Kanunda öngörülen usule uyarınca toplantıya çağrılır.

Finansal tabloların müzakeresi azınlığın istemiyle bir defa ertelendikten sonra müzakerenin tekrar ertelenmesinin istenebilmesi için finansal tabloların itiraza uğrayan ve tutanağa geçmiş bulunan noktaları hakkında, ilgililer tarafından, dürüst hesap verme ölçüsü ilkeleri uyarınca cevap verilmemiş olması şarttır (TTK. 420, 2).

Yargıtay eski Kanunda da yer alan ertelemeye ilişkin azınlık hakkıyla ilgili olarak şu şekilde karar vermiştir: “... TTK.nun 377. maddesi uyarınca ekseriyetin veya şirket sermayesinin onda birine sahip olan azınlığın gerekçesiz dahi olsa talebi üzerine bilançonun tasdiki hakkındaki müzakere ve bununla bağlantılı görüşmelerin bir ay sonraya bırakılması zorunlu olup, bunların dışında, bilanço ile ilgili olmayan (daha önce görev yapanlar dışında yeni yönetici ve denetçi seçimi, yine aynı yasanın 334 – 335. maddelerine göre verilen izinler

²⁹ Yarg. 11. HD. Konuyla ilgili kararında şu şekilde hüküm vermiştir: “.....Şirket azınlığının genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma hususunda yetki talebinde bulunabilmesi için öncelikle ve sırasıyla yönetim kuruluna ve denetçilere başvuruda bulunması gerekmektedir....” T. 09.11.2004, K. 2004/11064 E. 2004/1883.

gibi) hususların görüşülerek karar alınması mümkündür. Mahkemece de isabetli olarak bu yönde karar verilmiş ise de, iptal edilen kararların teker teker gösterilmeyerek bilançonun onayı ile ilgili olan gündemdeki diğer kararların iptaline denmek suretiyle infazda tereddüt yaratacak şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir... ”³⁰.

D. Özel Denetçi Atanmasını Sağlama Hakkı

Anonim şirketlerde her pay sahibi, pay sahipliği haklarının kullanılabilmesi için gerekli olduğu takdirde ve bilgi almaveya inceleme hakkı daha önce kullanılmışsa, belirli olayların özel bir denetimle açıklığa kavuşturulmasını, gündemde yeralmasa bile genel kuruldan isteme hakkına sahiptir (TTK. 438, 1). Genel kurulun özel denetçi atanmasını kabul etmesi halinde, şirket veya her bir pay sahibi otuz gün içinde, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden bir özel denetçi atanmasını isteyebilir (TTK. 438, 2)³¹.

Genel kurulun pay sahipleri tarafından yapılmış olan özel denetim istemini reddetmesi hâlinde, sermayenin en az onda birini, halka açık anonim şirketlerde yirmide birini oluşturan pay sahipleri veya paylarının itibarî değeri toplamı en az birmilyon Türk Lirası olan pay sahipleri üç ay içinde şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinden özel denetçi atamasını isteme hakkına sahiptirler (TTK. 439, 1)³².

Dilekçe sahiplerinin, kurucuların veya şirket organlarının, kanunu veya esas sözleşmeyi ihlal ederek, şirketi veya pay sahiplerini zarara uğrattıklarını, ikna edici bir şekilde ortaya koymaları hâlinde özel denetçi atanır (TTK. 439, 2). Mahkeme, şirketi ve istem sahiplerini dinledikten sonra kararını verir. Mahkeme istemi yerinde görürse, istem çerçevesinde

³⁰Yarg. 11 HD. E. 2003/2885 K. 2003/9174 T. 13.10.2003.

³¹ Maddeyle ilgili gerekçe şu şekildedir: “.....Birinci fıkrada hükme bağlanan özel denetim istemi her pay sahibine tanınmış bireysel bir haktır. Payscaleinin bu hakkı genel kurulun iradesini bağlayan bir öneri hakkı değildir. Oylanması zorunlu olmakla birlikte genel kurul öneriyi reddedebilir. Ancak, genel kurulun talebi reddetmesinin önemli bir sonucu vardır: Red üzerine azlık, mahkemeden özel denetçi atanmasını talep edebilir; yani genel kurulun reddi ortaya azlık hakkını çıkarır. Sistem, genel kurulun red kararıyla talebin etkisiz kalmasına olanak bırakılmayacak tarzda oluşturulmuştur. Ayrıca, taleple birlikte denetim mekanizmasının harekete geçmesi sağlanmıştır. Gerçekten bir pay sahibi özel denetim talebinde bulunmuşsa, genel kurulun bu talebi reddetmesi mekanizmayı durdurmamış gibi, genel kurul talebi kabul edip, istediği kişiyi özel denetçi seçerek denetimin istediği gibi yapılmasını sağlayamayacaktır. Her iki halde de, özel denetçiyi mahkeme seçecek, özel denetim gerçekleşecektir. Bu, kurumu işlemezlikten kurtaracak önemli bir yeniliktir. Payscaleinin genel kurulda özel denetim talebini yapabilmesi için gündemde bu konuda madde bulunması şart değildir. Gündeme bağlılık ilkesi bu kurumu işlemezliğe mahkûm etmektedir. Nitekim 6762 sayılı Kanunun altmış yıllık uygulamasında söz konusu şartın sakıncaları açıkça görülmüş, hüküm nadiren uygulanabilmiştir.....” Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri, s. 147-148.

³²“.....Azlık kavramı hükümde şirketin halka açık olup olmamasına göre farklı tanımlanmıştır. Sermayesi çok büyük olan şirketlerde, hükümdeki yüzdelere ulaşılması güç olabileceğinden sabit bir miktar da öngörülmüştür. Yüzdelerin ve sabit miktarın esas sözleşme ile artırılması geçersizdir. Üç aylık süre hak düşürücüdür.....” Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri, s. 148.

inceleme konusunu belirleyerek bir veya birden fazla bağımsız uzmanı görevlendirir. Mahkemenin kararı kesindir (TTK. 440).

Yukarıda yer alan hükümden de anlaşılacağı üzere genel kurulun pay sahibi tarafından yapılan özel denetim talebini reddetmesi halinde sadece azınlık mahkemeden özel denetçi atanmasını talep edebilecektir. Söz konusu düzenleme gereğince özel denetime ilişkin azınlık hakkı pay sahibinin talebinin reddedilmesi durumunda doğacaktır.

Ayrıca özel denetçi atanmasına ilişkin azınlık hakkının kullanılabilmesi açısından 439. maddenin 2. fıkrasındayer alan kanunun veya esas sözleşmenin ihlâl edilmesi suretiyle şirketin veya paysahiplerinin zarara uğratılmış olması şartının da gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

E. Pay Senedi Basılmasını İsteme Hakkı

Anonim şirketlerde hamiline ve nama yazılı olmak üzere iki türde pay senedi bulunmaktadır. Yönetim kurulunun nama yazılı pay senetlerini talep olmadan bastırma yükümlülüğü bulunmaz ancak hamiline yazılı pay senetleri bastırılmak zorundadır (TTK. 486/2). TTK.'nın 486. maddesinin 3.fıkrasında azınlığın talepte bulunması halinde nama yazılı pay senedi bastırılıp tüm nama yazılı pay senedi sahiplerine dağıtılacağı düzenleme altına alınmıştır.

Bu düzenleme ile azınlığın sahip olduğu hak sadece talepte bulunan pay sahiplerini değil tüm nama yazılı pay sahiplerini ilgilendirir çünkü yönetim kurulu sadece azınlığın değil tüm pay sahiplerinin sahip olduğu paylar için yazılı pay senetlerinin bastırılmasını isteyecektir³³.

F. Denetçinin Görevden Alınması ve Yeni Denetçi Atanmasını Talep Hakkı

Anonim şirketlerde denetçiler genel kurullar tarafından seçilir. Şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi sermayenin yüzde onunu, halka açık şirketlerde esas veya çıkarılmış sermayenin yüzde beşini oluşturan paysahiplerinin,istemi üzerine, ilgilileri ve seçilmiş denetçiyi dinleyerek, seçilmiş denetçinin şahsına ilişkin haklı bir sebebingerektirmesi, özellikle de onun taraflı davrandığı yönünde bir kuşkunun varlığı hâlinde, başka bir denetçi atayabilir (TTK. 399, 4, b).

Görevden alma ve yeni denetçi atama davası, denetçinin seçiminin Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilanından itibaren üç hafta içinde açılır. Azınlığın bu davayı açabilmesi için, denetçinin seçimine genel kurulda karşı oy vermiş, karşıoyunu tutanağa geçirtmiş ve seçimin

³³Karahan/Bozgeyik, Şirketler Hukuku, s. 640.

yapıldığı genel kurul toplantısı tarihinden itibaren geriye doğru en az üç aydan beri, şirketin pay sahibi sıfatını taşıyor olması şarttır(TTK. 399, 5).

G. Şirketin Haklı Sebep ile Feshini İsteme Hakkı

Anonim şirketlerin sona ermesine ilişkin sebeplerin içinde yer alan ve yeni bir düzenleme olarak TTK.'na giren 531. madde hükmü uyarınca haklı sebeplerin varlığında, sermayenin en az onda birini ve halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden payların sahipleri, şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden şirketin feshine karar verilmesini isteyebileceklerdir.

Hükmün 2.fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir: “Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir”.

Tasarının madde gerekçesinde hüküm ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

“.....531 inci madde hâkim görüş tarafından benimsenen bir azlık hakkını hukukumuzda getirmektedir.Tasarının bu maddesinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1) Bu hakkın kullanılabilmesi için esas sermayenin onda birine sahip olmak gerekli ve yeterlidir. Bu oranda paya bir pay sahibinin sahip olması şart değildir. Birden fazla pay sahibi de bir araya gelerek söz konusu hakkı kullanabilir. Esas sözleşme ile daha düşük bir oran öngörülebilir.

2) Feshin talep edileceği mahkeme, şirket merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesidir.

3) Haklı sebep Tasarıda tanımlanmamış, haklı sebepler örnek olarak da gösterilmemiş, bu kavramın niteliklerinin gösterilmesi ve tanımlanması yargı kararlarıyla öğretiyeye bırakılmıştır. İsviçre öğretisinde genel kurulun birçok kez kanuna aykırı bir şekilde toplantıya çağrılmış olması, azlık hakları ile bireysel hakların devamlı ihlali, özellikle bilgi alma ve inceleme haklarının engellenmesi, şirketin sürekli zarar etmesi, dağıtılan kâr payının düzenli azalması, haklı sebep sayılmıştır. Buna karşılık varsayımlar ve olumsuz beklentiler haklı sebep sayılmamıştır. İleri sürülen sebeplerin haklı olup olmadığına karar verecek olan mahkemedir. Mahkeme sebepleri haklı bulsa bile fesih kararı vermek zorunda değildir.....”³⁴.

³⁴ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri, s. 182-183.

TEKİNALP, söz konusu hükmün özellikle gelişim halindeki ve/veya karlı anonim şirketlerde fesih tehdidiyle çoğunluğun şirket kaynaklarını kendi lehlerine kullanmalarına engel olacağını ifade etmiştir³⁵.

H. Bakanlık Temsilcisinin Çağrılmasını Talep Hakkı

Anonim Şirketlerin Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları ile Bu Toplantılarda Bulunacak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Temsilcileri Hakkında Yönetmelik'in³⁶ 32. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Bakanlık temsilcisi bulunması zorunlu olmayan toplantılar için, çağrı yapanlar dışındakilerin Bakanlık temsilcisi görevlendirilmesine ilişkin görevlendirme makamına doğrudan yapacakları başvurular dikkate alınmaz. Ancak sermayenin en az onda birini oluşturan pay sahipleri tarafından gerekçeleri de bildirilmek suretiyle Bakanlık temsilcisi görevlendirilmesine dair talep, görevlendirme makamının değerlendirilmesine sunulmak üzere şirkete yapılır. Toplantıya çağırılanlar tarafından bu talebin görevlendirme makamına iletilmesi zorunludur.

SONUÇ

Anonim şirketlerde farklı miktarlarda paya sahip kişiler arasında dengenin ve adaletin sağlanması açısından az miktarda paya sahip olan kişilere bazı özel hakların tanınması gereği sonucu azınlık hakları kavramı ortaya çıkmıştır. Yukarıda olumlu-olumsuz ayrımı çerçevesinde incelenen TTK.'nunda yer alan bu haklar sayesinde azınlık anonim şirketin işleyişini büyük ölçüde sekteye uğratmadan haklarını koruma imkânına sahiptir. Söz konusu hükümler incelendiğinde gerçekten azınlığın çoğunluk izin vermese de tek başına gerçekleştirebilme imkânına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Kanuna yeni alınan düzenlemeler sayesinde azınlık hakları anonim şirketlerde kısıtlı da olsa demokratik bir düzenin sağlanması açısından önemli rol oynamaktadırlar.

³⁵TEKİNALP, s. 191.

³⁶RG. S. 28481, T. 28.11.2012.

KAYNAKÇA

ANSAY, T. Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982.

BAHTİYAR, M. Ortaklıklar Hukuku, İstanbul 2014.

BİLGİLİ, F./ DEMİRKAPI, E. Şirketler Hukuku Dersleri, Bursa 2013.

DURAL, A. “Anonim Şirkette Olumsuz Azınlık Haklarının Düzenlenmesi”, Prof.Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, s. 179 vd.

HELVACI, M. “Anonim Ortaklıkta Ticaret Hukukundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof.Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul 1998, s. 297 vd.

KARAHAN, S. (Edit.) Şirketler Hukuku, Konya 2012.

KAYA, A. Karşılaştırmalı Notlu Yeni Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 2012.

MOROĞLU, E. Makaleler, İstanbul 2010.

POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU Ortaklıklar Hukuku I, İstanbul 2014 (Ortaklıklar).

POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, İstanbul 2009.

PULAŞLI, H. Şirketler Hukuku, Genel Esaslar, Ankara 2013.

SUMER, A. Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenlerle Feshi, İstanbul 1991.

TEKİNALP, Ü. Yeni Anonim ve Limited Ortaklıklar Hukuku İle Tek Kişi Ortaklığın Esasları, İstanbul 2012.